

Å LEVE MED ULV

et informasjonshefte fra NINA

ULVEN SOM ART

En urinnvåner på fremmarsj

Ulven er en naturlig del av den norske faunaen og har levd i Norge like lenge som de fleste andre viltarter og oss selv. Ulven ble imidlertid hardt bekjempet, spesielt på 1800-tallet og utover 1900-tallet, før den ble totalfredet i 1973. I syttiårene var det kun streifdyr å finne helt nord i Norge og Sverige. Et ulvepar fikk valper på Finnskogen i begynnelsen av åttiårene, men det tok tid for bestanden å vokse. Det skjedde først når en innvandret ulv fra den finsk-russiske bestanden paret seg med en av Finnskog-valpene tidlig i nittiårene. Dagens ulvebestand har sitt opphav i tre ulver som har vandret inn fra den større finsk-russiske bestanden, og er dermed sterkt innvlet. Bestanden har vokst fra ca 10 dyr i 1991 til over 150 dyr i dag, noe som vitner om ulvebestandens produktivitet. Samtidig vet vi at bestandstilveksten er lavere enn forventet, blant annet på grunn av en betydelig ulovlig jakt.

En konfliktfylt art

Ulven er på mange måter en utfordrende art å leve med. Den er et stort rovdyr, som lever i flokk, og har et sterkt revirhevdende instinkt. Den går ikke i hi som bjørnen, og er aktiv også på vinterhalvåret. Som flokkdyr er den effektiv som jeger, med et relativt stort behov for mat. Ulven dreper både vilt, husdyr og hunder. Den er generelt sky overfor mennesker, men episoder med nærgående og/eller individer med manglende skyhet kan få folk som bor i ulveområder til å føle seg utrygge, spesielt når husdyr eller kjæledyr blir tatt i nærheten av bebyggelse. Derfor er ulven omstridt og omdiskutert, og det er behov for informasjon om hvordan man trygt skal kunne leve med at ulv forekommer i nærområdene.

Kan jeg treffe ulven der jeg bor?

Ulver begynner å bli en vanlig del av den norske fauna i grense-traktene i Hedmark, Akershus og Østfold. Innbyggere i disse områdene har etter hvert fått en del erfaring med arten. Streifdyr kan dukke opp hvor som helst på den skandinaviske halvøy, siden ulven kan vandre over lange avstander. Som eksempel kan nevnes en ulv vi vet ble født i Østerdalen og som senere ble skutt ved Enaresjøen på den finsk-svenske grensen, en avstand på 110 mil i luftlinje. Det er altså fullt mulig at en ulv kan dukke opp hvor som helst i Norge, også utenfor områder med fast ulvebestand. Utmarka vår er meget godt egnet som levested for ulver – og de kan i prinsippet leve hvor som helst her, også i de folketette områdene rundt Oslofjorden.

Et sosialt dyr

Ulven er en sosial dyreart som lever i par/flokk i atskilte territorier med sterk revirhevdning mot andre ulver. Flokkene består oftest av beslektede individer, vanligvis foreldrepåret og avkom fra ett eller flere år – derfor kaller vi dem også for «familiegrupper». Ulveflokker i Skandinavia varierer vanligvis mellom 3 og 10 individer vinterstid. Denne tilpasningen gjør det mulig å jakte effektivt på byttedyr som er mye større enn ulven selv. Store byttedyr, som elg, kan være farlige for ulven, og det finnes god dokumentasjon på at ulver har blitt hardt skadet eller drept av sine byttedyr. Ved å samarbeide i flokk blir jakten mer fremgangsrik og mindre risikofylt for den enkelte ulv. Fremmede ulver blir sjelden akseptert innenfor reviret, med mindre et av lederdyrene er borte og nytt par skal dannes. Enslige, voksne ulver er da tolerante overfor fremmede ulver av motsatt kjønn for eventuell

pardannelse. Ulvetisper får løpetid kun en gang i året. Løpetiden kan begynne allerede i slutten av desember og foregå frem til begynnelsen av mars, med høybrunnstid i månedsskiftet februar–mars.

Hva spiser ulven?

Ulven er spesialist på større klovdyr, og best tilpasset til å ta arter som for eksempel villsvin eller hjortedyr på størrelse med hjort eller rein. Ved å leve i flokk kan ulver samarbeide om å ta større dyr som elg. Elgen er det viktigste byttedyret for ulven i Skandinavia, og kalver foretrekkes framfor eldre dyr. Ulv tar også andre viltarter som for eksempel rådyr, bever,

grevling, hare, skogsfugl og smågnagere.

Hvordan ser den ut?

Av utseende ligner ulven mye på hunderaser som grønlandshund eller svensk jämthund. Ulver er store i forhold til de fleste hunder, med en gjennomsnittsvikt på 40 kg for voksne tisper og 50 kg for hanner. Allerede første vinteren er valpene tilnærmet samme størrelse som voksne. Mankehøyden kan være opptil 90 cm, og kroppen er ca 150 cm fra nese til halerot. Halen er lang (ca 50 cm) og henger ned, i motsetning til f. eks. polarhunder. Hodet til ulven er også påfallende stort i forhold til kroppen. Skandinaviske ulver har som regel en grå bunnfarge om vinteren, med grågule og rødbrune skiftninger i sommerpelsen. Svarte dekkhår finner man spesielt på skuldrene og halen og både buken og beina er lys grå. Underpelsen er myk og tett og gir god isolasjon mot vinterkulden. Typisk for ulver hos oss er de hvite partiene rundt munnviken, samt svarte lepper, men det hvite feltet strekker seg aldri opp over øyepartiet, slik tilfellet er f. eks. med en husky. Ellers har ulven rustgul farge på beina og svart haletupp.

Ulvespor

Ulven setter hundelignende spor, et typisk symmetrisk avtrykk med fire tær. De kan dermed lett forveksles med hundespor. Dette gjelder særlig spor fra valper tidlig på høsten, men valpene blir fort voksne, så det kan være vanskelig å skille mellom unge og voksne dyr allerede første høst. Med et avtrykk på frampoten på 9,5–12 cm lengde og 9–11 cm bredde og en lengde på 8,5–11 cm og bredde på 7,5–9 cm på bakpoten, er det få hunder som setter så store spor! Halvsmelte og oppbløtte spor fra hund, rev og gaupe kan lett virke så store at man også bør se etter andre kjennetegn for med større sikkerhet å skille mellom spor fra ulv og andre dyr. I kontrast til ulvespor er gaupespor både asymmetriske, og som oftest uten synlige avtrykk etter klørne.

I motsetning til hund vil ulven som regel bevege seg i trav, som er en energibesparende gangart. Ulven går også meget målbevisst i landskapet, spesielt streifende ulver, som kan tilbakelegge lange strekninger i løpet av kort tid. Selv om valper og voksne har like store spor vinterstid, vil man kunne se at ungdyr også kan ha «hundelignende» lekeatferd med hopp og sprett og slik sett ligne hundespor. Ulven har lange, slanke bein og stor skrittlengde, som varierer mellom 120 og 200 cm, alt etter gangart og terrengforhold.

Ulvens forhold til mennesker

Forskning her i Skandinavia viser at ulver som regel unngår kontakt med oss mennesker. Forsøk med radiomerkede ulver viser at de nesten alltid trekker seg stille tilbake når folk nærmer seg. Men vi har registrert noen få tilfeller der ulvemødre har nølt med å gå fra valpene sine ved hiplassen. Unge ulver som har begitt seg ut på vandring, kan pga sin begrensede livserfaring opptre tilsynelatende «uredde». Dette gjelder unge ulver som etter alt å dømme har liten negativ erfaring med mennesker. Slik atferd forekommer også hos ungdyr av andre rovdyr, som f. eks. rødrev, og bør ikke uten videre betraktes som unaturlig. Samtidig er det ikke gitt at ulver som går tett innpå menneskelig bebyggelse nødvendigvis har mistet sin skyhet eller respekt for mennesker.

Ulven og hunder

Ulver kan og vil ta både hunder, katter og husdyr. Ulvens forhold til hunder er komplisert, ved at ulv og hund er meget nært beslektet. Ulver kan angripe hunder fordi de oppfattes som inntrengere i reviret, eller fordi de betraktes som mat. Ulver kan komme inn på gårdstun med den hensikt å drepe hunder – noe som er dokumentert mange steder i verden. Undersøkelser her i Skandinavia viser at det er spesielt familiegupper som er mest hissige på jakthunder. Enslige ulver, både stasjonære og streifende, kan ta hund, men her kan det også oppstå situasjoner der spesielt hunder av motsatt kjønn kan være av positiv interesse. Hybridisering mellom hunder og ulver kan altså skje, og vi kjenner til et slikt tilfelle fra Østfold for noen år tilbake.

Ulven og husdyr

I Skandinavia er sauene det husdyret som ulver dreper mest av, både i utmark og på innmark. Det kan også forekomme at ulver dreper geiter, hester og kyr.

Er ulver farlige?

Man kan i utgangspunktet si at ulver generelt ikke er farlige for mennesker, men som tilfellet er med alle viltarter av en viss størrelse, så kan de påføre mennesker alvorlige skader under helt spesielle forhold. Forskning viser at ulver har drept og skadet mennesker, også i nyere tid, både i Europa, Asia og Nord-Amerika. Samtidig må det sies at slike episoder forekommer meget sjeldent, sett i sammenheng med angrep utført av andre rovdyr som bjørn eller store kattedyr. I de aller fleste tilfeller hvor ulv har angrepet mennesker så har en eller flere

av følgende faktorer vært til stede; ulv har hatt rabies, det har vært dårlig tilgang til naturlige byttedyr, individer har mistet respekten/skyheten for mennesker. Rabies er en sykdom som ikke forekommer i Skandinavia i dag, og er derfor også en faktor som ikke er tilstede hos oss. Det er mye som tyder på at det har vært tilfeller hvor ulv har angrepet mennesker også i Europa under ekstreme forhold langt tilbake i tid.

I India er det dokumentert i nyere tid at ulv har jaktet på mennesker, da i hovedsak på barn. India er et land

med høy tetthet av både mennesker og ulv, og tilgangen på byttedyr er mye mindre enn hva som er tilfelle i Skandinavia i dag, hvor tilgangen på byttedyr er tilnærmet ubegrenset.

I Nord-Amerika har man opplevd at ulver (og andre ville dyr) blir så vant til menneskers tilstedeværelse at de mister respekten for folk, noe som forsterkes ved at de eventuelt mates eller får tilgang til mat ved for eksempel campingplasser eller søppelfyllinger. Det har vært noen få episoder der slike "habituerte" ulver har angrepet mennesker i Nord-Amerika i nyere tid.

Ulver er meget intelligente dyr med evne til å vurdere og reagere på ulike situasjoner til egen fordel. Det gjelder å unngå å bli drept, men samtidig få tilgang til den maten de trenger. Ulver kan virke vågale, for eksempel når de dreper hunder og husdyr på gårdstun. Generelt kan det sies at faren for at ulver skal angripe mennesker i Skandinavia er meget liten. Vi har hittil ikke registrert angrep på mennesker i Skandinavia i nyere tid, men det finnes dokumentasjon på tilfeller i både Norge, Sverige og Finland på 1800-tallet. Selv om risikoen for at mennesker skal bli angrepet av ulv er forsvinnende liten, ser vi at mange som bor og/eller driver friluftsliv i ulveområder er engstelige eller redde for å møte ulv.

NÅR KAN MAN RISIKERE Å OPPLIVE NÆRGÅENDE ULV?

Unge streifulver

Selv i områder med fast ulvebestand, er sjansen liten for å se ulv, siden ulver helst unngår kontakt med mennesker. I de fleste tilfellene der ulver blir sett, er det oftest unge dyr ute på vandring. I slike tilfeller kan de rote seg bort i bebyggelse, ja til og med inn i storbyer som Oslo og Stockholm. Man har sett flere eksempler på at ulver kommer seg inn i innhegninger og har problemer med å komme seg ut igjen. Slike episoder er sjeldne, men får stor oppmerksomhet i media.

Tilstedeværelse av hund

Det har vært flere tilfeller i nyere tid der jegere som jakter med hund har opplevd nærgående og til og med nok så truende ulver. Også turgåere med hund har opplevd konfrontasjoner med ulver. I slike tilfeller kan det virke som om hundens tilstedeværelse provoserer og/eller tiltrekker ulven så sterkt at ulvens naturlige respekt og skyhet for mennesker blir underordnet. Nattestid kan ulver også komme inn til bebyggelse og ta hunder (eller katter) på gårdstun. I noen tilfeller kan unge ulver som er ute på vandring søke opp hunder som mulige partnere, også der folk er tilstede. I slike tilfeller leker ulven gjerne med hunden, men det kan likevel være meget urovekkende for hundeeiere. I et tilfelle i Sverige ble en omstreifende hannulv trukket til ei bygd pga hundetisper med løpetid.

Husdyr

Ulver kan også jakte på husdyr i innmark og/eller på gårdstun. Både omstreifende ulver og ulver i flokk kan ta husdyr på innmark, men dette er relativt sjeldent i forhold til husdyr på utmarksbeite. Ulver dreper mest sau, og sjeldent større husdyr som kyr eller hester.

Flokker i oppløsning

Ulvevalper er helt avhengig av foreldrene sine det første halvåret etter fødselen. Blir en eller begge foreldrene drept, kan det føre til at ungvulver med liten erfaring med mennesker, søker seg inn til bebyggelse på jakt etter mat.

Ulver som har mistet skyheten for mennesker

I visse situasjoner kan ulver miste skyheten for mennesker og opptre nærgående. Dette skjer oftest i tilfeller der mennesker oppfordrer ulver til å nærme seg, som f. eks. i nordamerikanske nasjonalparker der ulver mates av publikum. Det kan også skje i situasjoner der ulver føler seg trygge og ikke oppfatter mennesker som farlige, eller ved så dårlig mattilgang i utmarka at ulver tvinges til å komme inn på bebygde områder på jakt etter mat (f. eks. husdyr, hunder eller søppel).

UNNGÅ PROBLEMER MED ULV

Der du bor

Ulv har ikke angrepet mennesker i Skandinavia i nyere tid, selv om de i sjeldne tilfeller kan være nærgående under spesielle omstendigheter. Skandinavia har lite villmark igjen, og ulven i Sør-Skandinavia lever i et menneskedominert landskap. Derfor er det ikke uvanlig at ulver vil vise seg for mennesker av og til. Det gjelder særlig unge ulver som streifer over lange avstander, og kan vandre over jorder, veier og nær bebyggelse på dagtid og dermed vekke oppmerksomhet.

Ved normale omstendigheter vil ikke skandinaviske ulver trekke inn til bebygde områder siden det er god mattilgang i skog og mark. Syke, sultne, unge eller habituerte ulver kan altså nærme seg hus og folk og oppføre seg «unormalt». Men også friske (og spesielt unge) ulver kan streife gjennom bebodde strøk og av og til våge seg inn på gårdstun, spesielt nattestid. I områder der man har opplevd nærgående ulver, eller generelt er engstelig for å møte på ulv, anbefales følgende forholdsregler:

Pass på kjæledyr når de er ute. Unngå «selvlufting» av hunder. Både katter og hunder kan bli tatt av ulver nær bebyggelse. Hundetisper med løpetid bør holdes inne når det er mulig.

Hunder som står ute bør være i solide og robuste hundegårder med tak. Hundegården bør konstrueres med tanke på at den skal motstå ulveangrep. Ikke la hunder stå bundet ute på gårdstun.

Kjæledyr bør mates innendørs, og man bør unngå å ha mat til kjæledyr stående ute.

Husdyr bør helst bli tatt inn om natta i fjøs. Husdyr på innmark bør beskyttes med rovviltsikkert elektrisk gjerde.

Unngå å føre hjortevilt nær hus eller bebyggelse – konsentrasjoner av byttedyr kan tiltrekke ulver.

Fuglemat (talg) bør henges minst 2 meter over bakken eller snøen. Riktig søppelhåndtering – ikke la matavfall (spesielt kjøttrester) stå ute. Hvis man skal oppbevare søppel utendørs, gjør den utilgjengelig ved å låse den i et uthus eller bruke søppelkonteinere med lokk som kan låses.

Slaktavfall og husdyrkadaver bør fjernes eller gjøres utilgjengelig for ulver.

Mat aldri ulver eller andre rovdyr. Utlegging av f. eks. åte til rødrevjakt kan også lokke ulv.

Påmonterte lys med bevegelsessensorer kan muligens holde ulver unna tomten nattetid.

I utmarka

Generelt kan man si at det å gå tur, jakte eller overnatte i ulveområder, ikke er farligere enn i områder uten ulv. Hunder derimot, kan leve farlig hvis de slippes i et ulverevir. Hvis man vil unngå møter og mulige problemer med ulv, anbefales følgende tiltak:

Unngå å slippe hunden løs på tur i marka. Gå heller med den i bånd. Voksne og/eller barn som er engstelige for møter med ulv kan føle seg tryggere ved å gå sammen med andre eller snakke høyt, plystre eller synge når man går alene.

Jegere som jakter med hund må være oppmerksomme på risikoen for at hunden kan bli tatt av ulv. Prøv å få oversikt over eventuell tilstedeværelse av ulv i jaktområdet, hvis det lar seg gjøre. Man kan ringe inn jaktområdet og se etter spor langs veier, men dette krever gode sporingsforhold. Hvis det er radiomerkede ulver i terrenget, kan man også ringe ulvetelefonen for å få oversikt over hvor ulvene sist befant seg. Men det sikreste er å ikke jakte med hund eller å jakte med båndhund i ulverevir.

Folk som overnatter i ulverevir bør sørge for å holde hundene innendørs eller sikret i bil, hundegård eller telt om natta.

Slakterester etter jakt bør ikke kastes ved hytte eller leierplass.

Med tanke på barna

Mange er engstelige for at ulver skal angripe barn. Selv om vi vet at dette har skjedd under helt spesielle forhold, er faren for at et barn i Skandinavia skal bli angrepet av ulv forsvinnende liten. En skal

likevel tenke trygghet, særlig i situasjoner der det er kjent at det er nærgående ulver i området.

I tilfeller der det har vært observert nærgående ulver lokalt bør man sørge for at barn blir holdt under oppsyn.

Barn bør lære seg å mestre naturen og de utfordringer og farer som finnes i der. I møte med en ulv skal man i utgangspunktet opptre på samme måte som i møte med en løshund. En må forsøke å unngå å provosere dyret og samtidig trekke seg forsiktig unna.

Om du treffer en ulv

Å treffe på ulv er høyst uvanlig, selv i et ulverevir. Skulle du likevel gjøre det, vil den med stor sannsynlighet stikke av så fort den har oppdaget at det er mennesker i nærheten. For de fleste vil det å se en

ulv i terrenget bare være et spennende og minneverdig øyeblikk.

Det kan altså skje at man kan oppdage ulv i skog og mark, eller langs øde skogsbilveier. Hvis du ser ulver på litt lengre hold (over hundre meter), bør du gjøre følgende:

Hold avstand og ikke forsøk å lokke dem ved å herme ulvehyl eller annet. Ikke prøv å lure deg innpå dem for f. eks. å ta bilder. I spesielle situasjoner,

som for eksempel at en ulv har rotet seg inn i en innhegning, ikke jag ulven, men forsøk å lage en åpning i heget slik at den kan komme seg ut og trekk deg tilbake.

Ulver som forstyrres ved et byttedyr vil som regel trekke seg unna. Det er ikke kjent at ulv aktivt forsvarer byttet sitt mot mennesker, slik f. eks. bjørn kan gjøre.

Tilstedeværelse av hund kan utløse en aggressiv og nysgjerrig reaksjon hos ulver som kan overstyre den naturlige skyheten overfor mennesker.

Hva gjør du hvis du treffer på en aggressiv ulv?

Ulver er intelligente dyr og har mange fellestrekk med hunder. En aggressiv ulv bør dermed behandles på samme måte som en aggressiv hund. Hvis en ulv oppfører seg aggressivt eller kommer nær deg uten å vise tegn til redsel, bør du gjøre følgende:

Gjør deg stor ved å holde opp armene og vifte med dem. Kroppsspråket bør være selvsikkert og dominant. Finn en kjepp for å understreke din autoritet og eventuelt bruke som våpen.

Løp aldri fra en ulv. Det kan utløse ulvens predasjonsinstinkt. Det er bedre å gå mot den, og vise at du ikke er redd, men dominant. Hvis mulig, søk ly i en bygning, bil eller opp i et tre.

Når du føler at ulven har stanset opp, trekk deg tilbake, sakte men sikkert, og hold øyekontakt med ulven. Om ulven ikke gir seg, kast gjenstander som stein mot den, og lag så mye bråk som mulig.

Angriper ulven – gjør motstand på alle mulige måter. Bruk tilgjengelig våpen som stein, kjepp eller kniv. Lek aldri at du er død – det nytter ikke med hundedyr. Hvis ulven angriper hunden, ikke prøv å skille dem. Gå heller til angrep på ulven med alle tilgjengelige våpen.

SLUTTORD

Ulver er store rovdyr som kan drepe voksne elger. Derfor kan en aldri påstå at ulv ikke kan være farlig for mennesker. Men vår tids erfaringer fra Europa og Nord-Amerika tilsier at risikoen er forsvinnende liten. Generelt kan det sies at skandinaviske ulver skyr mennesker og trekker seg stille unna når vi nærmer oss. På verdensbasis vet vi at ville ulver kan leve i nærkontakt med mennesker uten at det skjer episoder der ulver opptrer aggressivt overfor mennesker. Individer som kan betegnes som farlige er ofte «unormale» ulver med sterkt avvikende atferd. Det er derfor liten grunn til å frykte ulver lokalt under vanlige forhold. Likevel bør du vise respekt for alle større viltarter. En uredd elg i hagen bør også utløse stor forsiktighet. Det er viktig å unngå potensielt farlige situasjoner i møte med ville dyr. Samtidig bør man også være mentalt forberedt på nærkontakt med større ville dyr, deriblant ulv, uten å miste fatningen.

I Norge praktiseres det en aktiv forvaltning av ulver. Hvis man opplever nærgående ulver, eller ulv som skader eller dreper hus- eller kjæledyr, bør dette rapporteres til Statens Naturoppsyn. Din melding kan hjelpe forvaltningen til å følge med og reagere hvis situasjonen tilsier det.

Til slutt – ulven har kommet tilbake til et landskap der den ikke har vært på over hundre år. Det er derfor forståelig at mange mennesker er engstelige for ulvens nærvær i områder der vi og barna våre lever, arbeider og leker. Det tar tid å bygge opp erfaringer med våre nye «naboer». Med erfaring kommer en økt følelse av sikkerhet, og redsel kan bli til respekt. Den eneste måten å bygge opp erfaringer på er ved å fortsette å bruke nærområdet og utmarka på samme måte som før.

Om du vil vite mer

Linnell, J., Bjerke, T. (red.) 2002. Frykten for ulven. En tverrfaglig utredning. - NINA Oppdragsmelding 722:1-110.

Linnell, J., Brainerd, S. 2003. Berettiget ulvefrykt? - Villmarksliv 31(10): 22-26.

Denne brosjyren er utgitt av NINA v/Scott Brainerd og John Linnell, og produsert med tilskudd fra Fylkesmennene i Oslo/Akershus, Oppland og Østfold samt Direktoratet for Naturforvaltning.

Alle foto: Staffan Widstrand.

